

Матвіїшин Євген Григорович

*доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України*
ORCID: 0000-0001-9522-4645
e-mail: emat@ua.fm

Горпинюк Зоряна Степанівна

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України*
ORCID: 0000-0001-9455-1468
e-mail: gorpinykz@gmail.com

**ВПЛИВ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГЛОМЕРАЦІЙ
НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід формування та функціонування агломерацій та їх вплив на національну економіку. Виявлено, що загалом чинник входження міст до агломерацій позитивно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, середню заробітну плату, обсяги податків на доходи фізичних осіб, що припадають на одного жителя. Проте показник кількості зареєстрованих у містах суб'єктів господарювання не може бути використаний для оцінювання впливу функціонування агломерацій на економіку, особливо якщо виключити з аналізу дані про обласні центри, які в Україні є центрами агломерацій.

Ключові слова: агломерація; заробітна плата; містобудування; податок на доходи фізичних осіб; регіональний розвиток; суб'єкти господарювання.

Постановка проблеми. Розвиток системи розселення та господарювання в більшості країн супроводжується формуванням агломерацій. Економічна енциклопедія трактує їх як “компактне розташування міських поселень, об'єднаних у певну цілісність розвинутими виробничими (зокрема трудовими), культурно-побутовими та рекреаційними зв'язками; форма територіальної концентрації промислового виробництва та різноманітних ресурсів (трудових, наукових, інвестиційних, інформаційних)” [1]. Формування агломерацій може відбуватися за різноманітними сценаріями. Перший варіант передбачає, що система розселення формується за наперед продуманою містобудівною структурою на вільних територіях, які раніше не містили жодних будівель або які розчищені від руїн, що утворилися внаслідок воєнних дій або природних катаклізмів (землетрусів, цунамі тощо). Прикладом формування агломерації за цим варіантом є Токіо, практично зруйноване внаслідок землетрусу в 1923 р., а потім – через бомбардування під час Другої світової війни. Уряд столиці Японії нині стикається з викликами, зумовленими обмеженнями її території,

яка межує із сільськими поселеннями, а також тенденціями зменшення цінності міських умов життя в очах молодих поколінь [2]. В Україні за першим варіантом сформувалися агломерації, які об'єднали міста в районах вугледобутку і металургії в східній частині країни. Другий варіант зумовлюється змінами управлінських і містобудівних процесів на обжитих територіях, які територіально прилегли й економічно пов'язані, мають частково спільні інженерно-транспортні мережі. Зарубіжними прикладами таких агломерацій є ті, що сформувалися в густозаселених регіонах Європи, наприклад уздовж ріки Рейн у Німеччині, або у Сілезькому воєводстві в Польщі. В Україні такі агломерації виникли здебільшого через об'єднання діяльності міст із науково-дослідними установами та промисловістю. Дослідження Світового Банку засвідчило, що в Україні сформувалося 15 агломерацій, найбільшими з яких є Київ (враховує 11 міст), Донецьк (8 міст) і Харків (7 міст) [3]. Процеси розширення меж впливу великих міст на прилеглі території в Україні продовжуються. Серед проблем, зумовлених формуванням агломерацій, важливе місце займають ті, що пов'язані з управлінням господарством і життєдіяльністю таких територіальних утворень, забезпеченням надійності та безпечності використання інженерних і транспортних мереж тощо. Додаткового поштовху розвитку агломерацій та зміні їх ролі в національній економіці надають процеси адміністративно-територіальної реформи в Україні. В управлінні великою міською агломерацією пріоритетною дослідники вважають функцію координації, що пояснюється відмінністю інтересів міста і приміських територій, які належать до складу великої міської агломерації [4]. Серед чинників розвитку великих міських агломерацій є не лише висока концентрація різноманітних ресурсів, але й наявність спільних для територіальних громад завдань, які можливо вирішувати шляхом поєднання їхніх спільних зусиль, зокрема з урахуванням їх правової самостійності. Проте в Україні функціонують і порівняно невеликі агломерації, в яких обмежені ресурси. Отже, потрібно приділити увагу особливостям міського планування як великих, так і невеликих агломерацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування агломерацій безпосередньо пов'язане з процесами урбанізації, які полягають у зростанні значення міст у розвитку суспільства, що супроводжується розширенням мережі міських поселень і зростанням частки міського населення в країні чи окремому регіоні. Історичний огляд процесів урбанізації в Україні здійснив М. Алфьоров, який показав урбанізаційні процеси в їх динаміці на тлі соціально-економічних процесів, які відбувалися в колишньому Радянському Союзі [5]. Заслугове уваги проведений ним аналіз тогочасних особливостей розвитку міст, зокрема міських агломерацій і процесів субурбанізації, які сформували стан міського планування на початок років незалежності України.

На проблеми безпеки життєдіяльності у великих містах України звернув увагу Д. Бірюков. Він розглянув комплекс техногенних, природних і соціально-політичних загроз, які потрібно брати до уваги під час проектування та

планування розвитку великих міст України. Зокрема, для планування розвитку агломерацій важливо комплексно досліджувати захищеність об'єктів інфраструктури, розробляти плани реагування на можливі теракти. Це вимагає тісної міжвідомчої взаємодії, попереднього аналізу вразливих місць, раціонального розміщення та оснащення аварійно-рятувальних служб, планування евакуації населення та відновлення функцій інфраструктурних мереж [6]. Для частини українських міст певну загрозу становить скорочення чисельності населення, що супроводжується демографічним дисбалансом та спадом рівня соціально-економічного розвитку. Демографічні зміни призводять до труднощів у сфері використання існуючої інфраструктури міст. Проблеми, пов'язані зі скороченням чисельності частини міст, притаманні й багатьом благополучним європейським країнам. Йдеться про явище “зменшення міст” (shrinkage), яке для низки країн визначає рамкові умови планування території та містобудівної діяльності. У цьому контексті актуальними є результати дослідження в межах проекту Європейської комісії “ShrinkSmart”, у якому розглянуто стан розвитку семи міських територій у Великобританії, Італії, Німеччині, Польщі, Румунії, Чехії та Україні (Донецьк і Макіївка). Тут узагальнено декілька варіантів стратегій міського розвитку в умовах “зменшення міст” [7]. Зокрема, перший варіант не передбачає відповіді на цю проблему, другий полягає у спробі змінити тенденцію до скорочення чисельності населення та стимулювати приріст населення, а третій – у сприйнятті “зменшення міст” (shrinkage) та управлінні наслідками, що ним спричинюються.

Грунтовний огляд подальших процесів урбанізації в Україні здійснив колектив дослідників під егідою Мультидонорського трастового фонду сталого міського розвитку, який фінансує виконання Світовим банком оглядів процесів урбанізації для всіх країн світу. Цим дослідженням на основі даних про розвиток 458 українських міст за період 1989 – 2013 рр. було зроблено спробу “розпочати діалог з питань державної політики для обговорення можливостей підвищення ефективності шляхом цілеспрямованого міського планування та застосування податково-бюджетних інструментів”. Основними інструментами державної політики у сфері міського планування в згаданому дослідженні вважаються міжбюджетні відносини, а також міське і просторове планування. Умовно поділивши територію України на чотири регіони (Північ, Південь, Захід, Схід), дослідники звернули увагу на те, що частка міст, населення яких скорочується, є непропорційно вищою на Сході, а міст, населення яких зростає, – на Заході. Окрім того, за їхніми висновками, хоча на Сході зосереджена велика кількість міських агломерацій, але агломерації на Заході та Київська агломерація розвиваються динамічніше. Типовим явищем для міст упродовж досліджуваного періоду було те, що агломерації в Україні зосереджували у собі той незначний приріст міського населення, що спостерігався в Україні, та одночасно були “двигунами економічного зростання”. На думку дослідників, таке зростання може бути зумовлене тим, що “ці більші групи міст завдяки формуванню

агломерацій можуть підвищувати продуктивність за рахунок поділу витрат, розширення доступу до своїх ринків та їхнього обсягу, а також сприяння взаємодії між громадянами та підприємствами” [8]. Отже, з огляду на наведені чинники, агломерації в Україні є важливим джерелом економічного зростання.

Перевагою для економічного розвитку агломерацій може бути відносно низький обсяг транспортних витрат, які несуть виробники, розташовані в межах спільної (зокрема зі споживачами їхніх послуг і продукції) агломерації. Дослідники розглядають дві групи механізмів узгодження інтересів суміжних муніципалітетів – неформальні та визначені нормативними актами. В обох випадках найкращий результат досягається лише тоді, коли між суб’єктами є максимальна довіра [9]. Аналіз тенденцій розвитку агломерацій у світі провели В. Осипов і М. Кукош і з’ясували, що за показником “економічний розвиток” провідні позиції займають азійські агломерації, деякі з яких демонструють економічне зростання 5 – 10% щороку [10]. Ці дослідники вважають, що в найближчі десятиліття однією з найнагальніших проблем для агломерацій у країнах, що розвиваються, буде питання, чи зможуть вони зосередити свій розвиток не лише на будівництві інфраструктурних об’єктів, а й на важливіших чинниках їхньої спроможності розвивати людські ресурси, таких як розвиток системи освіти, підвищення якості життя і підтримання особистих свобод. Для окремих країн суттєвою проблемою майбутнього розвитку агломерацій є забруднення довкілля. Для планування майбутнього розвитку агломерацій американський дослідник Дж. Колко запропонував проводити так званий аналіз коагломерацій (coagglomeration), який враховує розташування виробництв і надавачів послуг відносно споживачів [11]. Перевагами коагломерацій є не лише близькість товарів і послуг, але й спільне інвестування, використання людських ресурсів та поширення знань місцевими суб’єктами господарювання. Британські дослідники Б. Гардінер, Р. Мартін і П. Тайлер, на основі досліджень досвіду європейських країн, звернули увагу на те, що функціонування агломерацій спричиняє регіональну нерівність у економічному розвитку, хоча, загалом, національна економіка відчуває позитивний ефект [12]. Таких досліджень у сфері функціонування агломерацій в Україні є недостатньо. На етапі адміністративно-територіальної реформи в Україні важливо виражено підходити до компромісу між національним зростанням, що зумовлюється формуванням і функціонуванням агломерацій та прагненням до більшої регіональної рівності з економічного погляду.

Виокремлення невіршених раніше частин загальної проблеми. Важливим завданням, із огляду на майбутній соціально-економічний розвиток України, є підготовка обґрунтованих рішень щодо формування і функціонування агломерацій. Доцільно визначити їх вплив на функціонування суб’єктів господарювання. Метою статті є аналіз функціонування агломерацій в Україні для врахування отриманих результатів під час прийняття рішень у сфері містобудування та регулювання економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Оскільки агломерації формуються навколо міст, то для планування та реалізації заходів із розвитку цих утворень доцільно брати до уваги положення містобудівного законодавства. Із метою вдосконалення систем розселення, створення умов сталого розвитку населених пунктів для забезпечення дотримання соціальних стандартів проживання, гарантованих державою, Генеральною схемою планування території України визначено завдання перспективного розвитку населених пунктів різного типу. Зокрема, для таких, як Київ, Харків, Дніпро, Донецьк, Одеса, Львів, передбачається ефективне використання потужного соціально-економічного потенціалу та переваг географічного положення з їх розвитком як центрів господарської активності, інновацій та високоспеціалізованого громадського обслуговування населення. Для більшості інших міст першочерговими завданнями є: удосконалення структури економічної бази та землекористування; екологічне оздоровлення території; деконцентрація виробництва; розвиток соціальної інфраструктури; реструктуризація виробничої бази; виведення з експлуатації шкідливих виробництв [13]. У нормативних документах з питань містобудування агломерації були згадані в п. 1.4 Державних будівельних норм ДБН 360-92** (норми втратили чинність у 2018 р.): “Розвиток системи розселення повинен спиратися на ту мережу міських і сільських поселень, яка склалася, включаючи агломерації існуючі і ті, що формуються. Проектування нових поселень передбачається у зв’язку з потребою розміщення нових промислових підприємств, розробки корисних копалин тощо, а також у зв’язку з виселенням населення із зон катастроф, які відбулися, або потенціальних, зон екологічних лих та ін.” [14]. Проте про агломерації не залишилося згадки в нових нормах ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій”, які вступили в дію в жовтні 2019 р. Щоправда, у п. 3.37 цих норм дано визначення поняття “місто-центр” як міського населеного пункту з найбільшою чисельністю населення і найвищим адміністративним статусом, соціально-економічним та культурним потенціалом, який домінує у відповідній системі розселення [15]. На початку 2020 р. Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування підтримав проект закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення правових підстав для утворення агломерації як однієї з форм співробітництва територіальних громад”. Відповідно до нього, агломерація трактується як “форма співробітництва територіальної громади, що виконує функції центру агломерації та територіальних громад, які розташовані в зоні впливу центру агломерації та мають з ним інтенсивні господарські, трудові, культурно-побутові зв’язки, що спричиняють значну щоденну маятникову міграцію населення” [16]. Прийняття такого закону констатувало б у законодавчому полі наявні міські агломерації в Україні та визначило б механізми взаємодії міст-центрів із навколишніми громадами, зокрема через формування і визначення повноважень рад агломерацій та інших

органів. Проте поняття “місто-центр” у цьому законопроекті відсутнє, а використовується термін “центр агломерації”, який означає “місто, яке за своїм розміром, чисельністю і економічним потенціалом здійснює значний вплив на суміжні територіальні громади”. Відмінність у термінології може призвести до певних колізій зі згаданими вище нормами ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій”.

Вплив агломерацій на національну економіку можна оцінити за порівнянням економічних показників (середня заробітна плата, обсяги податкових надходжень тощо) в різних агломераціях. Наприклад, дослідники звернули увагу на пряму залежність між густиною населення і середньою заробітною платою на різних територіях [17]. Зарубіжний досвід свідчить, що внесок міст у національну економіку більш відчутний у країнах, що розвиваються. Так, Буенос-Айрес із 32,5% населення виробляв 63,2% валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) Аргентини; водночас у Лондоні із 20,3% населення вироблялося 25,4% ВВП Англії [18]. Дослідники стверджують, що у Великобританії збільшення розміру міста вдвічі може зумовити зростання продуктивності не більше ніж на 10% [19]. Загалом, еластичність зв’язку між зростанням розмірів міст і продуктивністю їхньої економіки є невисокою в розвинутих країнах. Доцільно дослідити стан зв’язку між чинником функціонування агломерацій і певними економічними показниками в Україні.

Кількість агломерацій в Україні офіційно не встановлена, вона відрізняється в оцінках різних експертів у межах від 6 до 50 [20, 21]. Зокрема, у системному дослідженні агломерацій в Україні, яке виконувалося за підтримки USAID, розглядалося 50 агломерацій [22]. А от дослідники Світового Банку на основі аналізу нічної освітленості території, яку видно на супутникових світлинах, зробили висновок, що в Україні функціонує 23 агломерації, які охоплюють 79 міст різного розміру [23]. У табл. 1 наведено дані про чисельність населення в 15 найбільших із цих агломерацій станом на 2013 р., оскільки свіжіші дані для деяких із них відсутні через часткову окупацію територій Донецької та Луганської областей та анексію Автономної Республіки Крим Російською Федерацією. У більшості з них відбувалося зменшення чисельності населення, особливо інтенсивно – у східній частині України (зменшення становило понад 5% у семи східноукраїнських агломераціях). Найвідчутніше збільшилася чисельність населення у двох агломераціях: Київ (7,2%) та Івано-Франківськ (3,2%) [24].

Для аналізу впливу функціонування агломерацій на економіку використано дані Асоціації міст України про соціально-економічні показники вітчизняних міст, зокрема про середню заробітну плату (далі – СЗП) та обсяг податку з доходів фізичних осіб (далі – ПДФО), який є одним із найважливіших джерел надходжень до міських бюджетів [25]. Для порівняльного аналізу взято дані до 2013 р., що дає змогу оцінити вплив функціонування агломерацій також і на територіях, які потім були тимчасово окуповані Російською Федерацією. Порівняння базується на аналізі залежності значень двох показників (СЗП і ПДФО на одного жителя)

від чинника входження міста в агломерацію. Оскільки ці показники різні за масштабами, то дані було нормалізовано. Для цього використано метод відмінності від еталону (інша назва – “метод відстаней”), який часто використовується у бенчмаркінгових дослідженнях [26]. Для отримання нормалізованого значення досліджувану величину, яка стосується конкретного міста, ділять на найкраще (у випадку СЗП і ПДФО – найбільше) значення. Обчислення виконано для 76 міст України – обласних центрів (окрім м. Києва) і міст обласного значення, про які були дані Асоціації міст України як про СЗП, так і про ПДФО. Розрахунки проведено в таблиці Excel, а результати відображено графічно (рис. 1). До речі, мінімальне нормалізоване значення СЗП (0,348 у м. Теплодар Одеської області) набагато більше за мінімальне нормалізоване значення ПДФО на одного жителя (0,102 у м. Голубівка Луганської області). Це означає, що “вилка” нормалізованих значень заробітних плат “вужча” (від 0,348 до 1), ніж “вилка” ПДФО на одного жителя (від 0,102 до 1). Отже, в деяких містах із приблизно однаковим рівнем середніх заробітних плат обсяг ПДФО на одного жителя є відносно низьким.

Таблиця 1

**Чисельність населення
та її зміни в найбільших агломераціях України**

Агломерація	Чисельність населення в 2013 р., осіб	Зміна чисельності за період 2001 – 2013 рр., %
Київ	3171833	7,2
Харків	1620927	-2,2
Донецьк	1506202	-7,3
Дніпро	1369202	-8,5
Одеса	1074570	-0,8
Львів	765901	0,2
Алчевськ	447975	-5,4
Луганськ	432483	-8,0
Севастополь	354565	0,4
Горлівка	353497	-14,6
Черкаси	303168	-3,9
Краматорськ	297665	-9,6
Северодонецьк	281903	-8,9
Рівне	274902	0,5
Івано-Франківськ	235515	3,2

Темні маркери на рис. 1 стосуються міст, які належать до складу агломерацій, а білі – міст, що не є в складі агломерацій. Очевидним і зрозумілим є прямий пропорційний зв'язок між СЗП і ПДФО (точки розміщуються приблизно по висхідній прямій). При цьому більшість білих маркерів (відповідають містам, які не належать до агломерацій) розташовані ближче до початку координат, а чорних (відповідають містам, які належать до агломерацій) – далі від нього, оскільки мають відносно

більші значення СЗП і ПДФО. Єдиний виняток – місто Енергодар (розташоване поруч із найбільшою в Європі Запорізькою атомною електростанцією), яке не належить до жодної агломерації, але має найвище значення СЗП і другу після міста Славутича (збудоване для переселення працівників Чорнобильської атомної електростанції, належить до Чернігівської агломерації) величину ПДФО на одного жителя. Загалом, чинник входження міст до агломерацій позитивно впливає на економічні показники – середню заробітну плату в місті й обсяг ПДФО, що припадає на одного жителя. Це свідчить про те, що функціонування агломерацій спричиняє нерівномірність рівнів розвитку регіонів. Навіть якщо не брати до уваги сільські території, а лише економічні показники в містах, то розрахунки свідчать про суттєвий розрив. Так, середнє нормалізоване (за “методом відстаней”) значення середньої заробітної плати в розглянутих містах, що належать до агломерацій (0,522), на 10% перевищує відповідне значення для міст, що не належать до агломерацій (0,476). Середнє нормалізоване значення величини ПДФО на одного жителя в містах, що належать до агломерацій (0,391), на 39% перевищує відповідне значення для міст, що не належать до агломерацій (0,281).

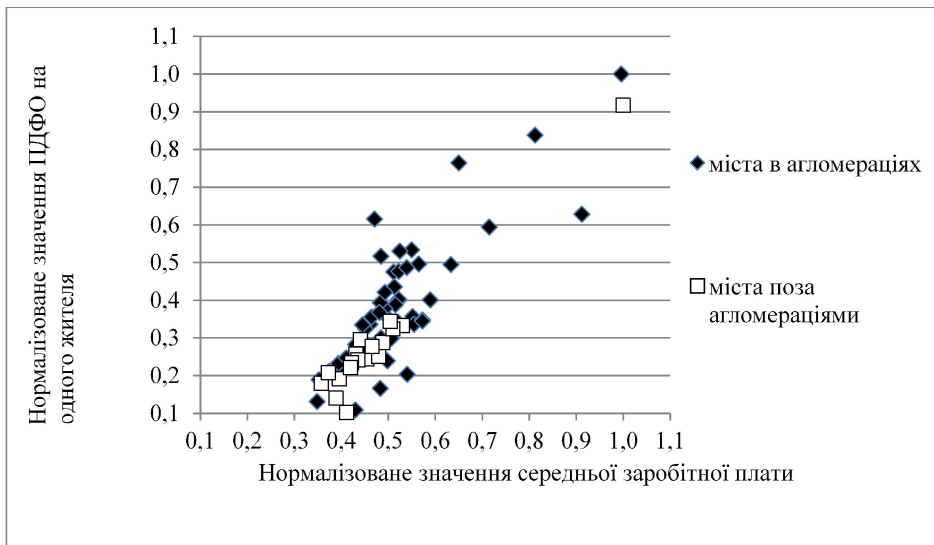

Рис. 1. Сукупність нормалізованих величин СЗП і ПДФО на одного жителя у містах України станом до 2014 р. (за даними Асоціації міст України)

Отримані результати можуть зумовлюватися впливом обласних центрів, які здебільшого є центрами агломерацій. Зокрема, на результати може вплинути той факт, що в обласних центрах, порівняно з іншими містами, відносно більша чисельність населення. Тому виконано аналіз за описаною методикою (за даними Асоціації міст України) для міст без урахування обласних центрів – загалом для 54 міст. Отримані середні нормалізовані (за “методом відстаней”) значення СЗП у розглянутих містах, що належать до агломерацій, і нормалізовані

величини ПДФО на одного жителя в містах, що належать до агломерацій, змінилися несуттєво і, відповідно, становлять 0,538 (результат зріс на 3%) і 0,386 (результат зменшився на 1%). Тобто врахування обласних центрів для порівняльного аналізу СЗП та ПДФО в агломераціях і поза ними не має суттєвого впливу на результати.

Вплив функціонування агломерацій на національну економіку доцільно оцінювати також на основі порівняння господарської активності в містах, що належать до агломерацій, та в містах, що не належать до агломерацій. Зроблено спробу використати для такого порівняння кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання на території міст, що припадає на одного жителя. Джерелом інформації є веб-сайти територіальних органів Державної служби статистики України. Проведено регресійний аналіз взаємозв'язку між кількістю зареєстрованих суб'єктів господарювання на території міст, що припадає на одного жителя, та розміру міста (чисельності наявного населення). Загалом, для 159 міст, про які була наявна інформація, зв'язок виявився прямим: чим більша чисельність населення в містах, тим більше зареєстрованих на їх території суб'єктів господарювання, що припадають на одного жителя. При цьому коефіцієнт кореляції ($r = 0,332$), відповідно до "таблиці Чеддока", свідчить про помірну тісноту цього зв'язку [27]. Для міст, які не належать до агломерацій (їх в сукупності було 66), зв'язок виявився зворотним із коефіцієнтом кореляції $r = -0,104$, абсолютна величина якого свідчить про його слабку тісноту. Отже, в містах, які не належать до агломерацій, кількість зареєстрованих там суб'єктів господарювання, що припадає на одного жителя, практично не залежить від розміру міста. У містах, що належать до агломерацій (їх в сукупності було 95), виявлено прямий помірний зв'язок ($r=0,331$). Оскільки всі обласні центри є центрами агломерацій та мають велику чисельність населення, то цей фактор міг суттєво вплинути на результати проведених розрахунків. Для уникнення цього впливу проведено такі ж розрахунки без урахування обласних центрів. Отримані результати засвідчили, що зв'язок між кількістю зареєстрованих у місті суб'єктів господарювання, що припадає на одного жителя, та розміром міста (чисельністю населення) практично відсутній – значення коефіцієнта кореляції дуже мале ($r=0,018$). Очевидно, показник кількості зареєстрованих у містах суб'єктів господарювання не може бути використаний для оцінювання впливу функціонування агломерацій на економіку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Зарубіжні дослідники, зокрема на основі аналізу досвіду європейських країн, звернули увагу на те, що функціонування агломерацій зумовлює, загалом, позитивний ефект для національної економіки, проте спричиняє регіональну нерівність у економічному розвитку. Проведений аналіз впливу агломерацій на діяльність суб'єктів господарювання в Україні ґрунтувався на порівнянні вибраних економічних показників для міст, що належать до агломерацій, і міст, що не

належать до агломерацій. З'ясовано, що середнє нормалізоване значення величини ПДФО на одного жителя в містах, що належать до агломерацій, на 39% перевищує відповідне значення для міст, що не належать до агломерацій, а середньої заробітної плати – на 10%. Водночас показник кількості зареєстрованих у містах суб'єктів господарювання, що припадають на одного жителя, практично не залежить від приналежності міст до агломерацій.

Напрямом подальших досліджень стане аналіз впливу чинника агломерацій на стан розвитку підприємництва на прилеглих територіях. Доцільно також провести аналіз агломерацій в Україні щодо ймовірних загроз прояви там явищ “shrinkage” (“зменшення міст”) та їх негативних наслідків.

Список використаної літератури

1. Агломерація // Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Видавничий центр “Академія”; Тернопіль : Академія народного господарства, 2000. С. 17.
2. Ota K. The Posturban Phenomenon. Town-rural-farms. What about the provinces? URL : <https://www.cca.qc.ca/en/articles/issues/26/what-about-the-provinces/58829/architects-in-agriculture> (date of using: 14.03.2020).
3. Ukraine: Urbanization Review. World Bank's Report № ACS15060. 2015. P. 30.
4. Мельникова М. В., Градобоева Є. С. Великі міські агломерації в Україні: особливості управління та можливості розвитку // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 121—125.
5. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945 – 1991 рр. : [монографія]. Донецьк : Донецьке відділення НТШ ; ТОВ “Східний видавничий дім”, 2012. 552 с.
6. Бірюков Д. С. Сучасні проблеми урбанізації в контексті національної безпеки України : аналіт. зап. 2013. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/suchasni-problemi-urbanizacii-v-konteksti-nacionalnoi-bezpeki> (дата звернення: 21.02.2020).
7. Governance of shrinkage – Lessons learnt from analysis for urban planning and policy. URL : http://www.ufz.de/export/data/400/39029_WP7_D13_14_15_FINAL_2.pdf (date of using: 21.02.2020).
8. Україна: Огляд процесів урбанізації. 2015. URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/787061473856627628/pdf/ACS15060-REVISED-PUBLIC-UKRANIAN-ukr-web-text-cover.pdf> (дата звернення: 21.02.2020).
9. Агломерації: міжнародний досвід, тенденції, висновки для України : аналіт. зап. / А. Ткачук, Т. Баранецький, Б. Буркинський [та ін.] ; за ред. Н. Наталенко. Київ : Інститут громадянського суспільства, 2017. С. 26.
10. Осипов В. М., Кукош М. С. Конкурентоспроможність міських агломерацій: світові тренди та перспективи формування в Україні // Економічні інновації. 2014. Вип. 57. С. 283—296.
11. Kolko J. Urbanization, Agglomeration, and Coagglomeration of Service Industries // Agglomeration Economics / ed. : E. L. Glaeser. [S. p.] : The University of Chicago Press, 2010. pp. 151—180.

12. Gardiner B., Martin R., Tyler P. Does spatial agglomeration increase national growth? some evidence from Europe // *Journal of Economic Geography*. 2010. P. 1—28.

13. Про Генеральну схему планування території України : Закон України № 3059-III від 07.02.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14> (дата звернення: 26.02.2020).

14. Державні будівельні норми ДБН 360-92** “Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень”. Київ : Держбуд України, 2002. 137 с. [втратили чинність у 2019 р.].

15. Державні будівельні норми ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій”. Київ : Мінрегіон України, 2019. 177 с.

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення правових підстав для утворення агломерації як однієї з форм співробітництва територіальних громад : Проект Закону № 2637 від 19.12.2019 р. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67710 (дата звернення: 21.02.2020).

17. Glaeser E. L. Introduction // *Agglomeration Economics* / ed.: Edward L. Glaeser. [S. p.] : The University of Chicago Press, 2010. P. 1—14.

18. The Economic Role of Cities. United Nations Human Settlements Programme. Nairobi : [s. n.], 2011. P. 8—10.

19. Overman H. G., Gibbons S., Tucci A. The case for agglomeration economies. Manchester, UK : Manchester Independent Economic Review, 2009. P. 26.

20. Панкєєва А. М. Принципи і методи делімітації територій зони впливу агломерації (на прикладі Харківського регіону) : дис. ... канд. техн. н. : спец. 05.23.20 “Містобудування та територіальне планування”. Харків ; Київ : Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова ; Київський національний університет будівництва і архітектури, 2019. С. 46.

21. Теорія і практика управління розвитком міських агломерацій : монографія / С. В. Богачов, М. В. Мельникова, В. А. Устименко [та ін.] ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Харків : ТОВ “Водний спектр Дж-Ем-Пи”, 2017. С. 88.

22. Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів / Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту “Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність” (USAID ЛІНК). Київ : [б. в.], 2012. С. 7.

23. Ukraine... P. 28.

24. Ibid. P. 30.

25. Муніципальна статистика / Асоціація міст України. URL : <https://www.auc.org.ua/page/munitsipalna-statistika> (дата звернення: 27.02.2020).

26. Прогнозування розвитку територій. Бенчмаркінг : навч. посіб. з компакт-диском / К. М. Бліщук, А. С. Крупник, Є. Г. Матвіїшин [та ін.] ; за заг. наук. ред. М. М. Білинської. Київ : К.І.С., 2014. С. 77.

27. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. С. 511.

Статтю подано: 12.05.2020

Статтю схвалено: 15.06.2020

Matviishyn Yevhen Hryhorovych

*Associate Professor, Doctor of Economic Sciences,
Head of the Department of Economics,
Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine*
ORCID: 0000-0001-9522-4645
e-mail: emat@ua.fm

Horpynyuk Zoryana Stepanivna

*Postgraduate student of the Department of Economics,
Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine*
ORCID: 0000-0001-9455-1468
e-mail: gorpynykz@gmail.com

**INFLUENCE OF AGGLOMERATIONS FUNCTIONING
ON THE ACTIVITY OF BUSINESS ENTITIES**

Problem setting. The processes of local government reform in Ukraine give an additional impetus to the development of agglomerations. The issues related to management of economic activity, activities of economic entities, ensuring the reliability and safety of utilities and transport networks, etc. take an important place among the problems caused by the functioning of agglomerations.

A high concentration of various resources, as well as a presence of common tasks for local communities which can be solved by combining their efforts are among the factors of large urban agglomeration development. However, there are also relatively small agglomerations with limited resources in Ukraine. Therefore, the attention should be paid to the characteristics of the functioning of both large and small agglomerations.

Recent research and publications analysis. For some Ukrainian cities, a certain threat is posed by population decline, accompanied by demographic imbalances and declining level of socio-economic development. Demographic change gives rise to difficulties in using the existing urban infrastructure. The problems associated with the population decline in some cities are inherent in many prosperous European countries. This is a phenomenon of “shrinkage” which determines the framework conditions for spatial planning and urban planning in a number of countries. In this context, the results of a study within the European Commission’s Shrink Smart project which examines the state of development in seven urban areas in the UK, Italy, Germany, Poland, Romania, the Czech Republic, and Ukraine (including Donetsk and Makiivka), are relevant. The thorough study entitled *The Ukraine Urbanization Review (2015)* was prepared under the Multi-Donor Trust Fund for Sustainable Urban Development, which funds the World Bank’s urbanization reviews for all countries of the globe. Researchers have observed that the share of cities with declining populations is disproportionately higher in eastern Ukraine, and the share of cities with growing populations is prevalent in the west. In addition, according to their findings, despite a large number of urban agglomerations are concentrated in the east, the agglomerations in the west of Ukraine and Kyiv agglomeration are developing more dynamically.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Preparation of sound decisions on the formation and functioning of agglomerations is an important task in terms of

future socio-economic development of Ukraine. It is advisable to determine their impact on the activities of economic entities. The results of the agglomerations functioning analysis in Ukraine should be taken into account when making decisions on urban planning and regulation of economic processes.

Paper main body. The comparison of economic activity in cities included in agglomerations and in cities which are not part of agglomerations was performed according to the data on the number of registered economic entities per capita. The results showed that the relations between the number of business entities registered in the city per capita and the size of the city (population) is almost absent – the correlation coefficient is very small (0.018). Obviously, the indicator of the number of registered economic entities in cities cannot be used to assess the impact of agglomerations on the economy.

To analyze the impact of agglomerations on the economy, the data from the Association of Ukrainian Cities on socio-economic indicators of cities was used, in particular, the average wage and personal income tax which is one of the most important sources of revenue to city budgets. As these indicators differ in scale, the data were normalized: the studied value, which relates to a specific city, was divided into the highest value of all cities. The calculations were performed both for cities included in agglomerations and for cities, which are not part of agglomerations.

Conclusions of the research and prospects for further studies. It was found that the average normalized value of the average wage in the cities included in the agglomerations is 10 percent higher than the corresponding value for the cities not included in the agglomerations. The average normalized value of personal income tax per capita in cities included in the agglomerations is 39 percent higher than the corresponding value for the cities not included in the agglomerations. At the same time, there is virtually no relation between the number of business entities registered in a city per capita and the size of the city (regardless of whether the city is included in an agglomeration). Further research will engage the analysis of the agglomeration factor influence on the state of business development in the adjacent territories.

Key words: agglomeration; salary; urban planning; income tax; regional development; business entities.

References

1. Mochernyi, S. V. (Ed.) (2000). Ahlomeratsiia. In *Ekonomichna entsyklopediia*. (Vol. 1, pp. 17). Kyiv : Vydavnychiy tsentr "Akademiia" ; Ternopil: Akademiia narodnoho hospodarstva [in Ukrainian].
2. Ota, K. (2020). *The Posturban Phenomenon. Town-rural-farms. What about the provinces?* URL : <https://www.cca.qc.ca/en/articles/issues/26/what-about-the-provinces/58829/architects-in-agriculture>.
3. *Ukraine: Urbanization Review. World Bank's Report. № ACS15060*. (2015). URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/213551473856022449/Ukraine-Urbanization-review>.
4. Melnykova, M. V., Hradoboieva, Ye. S. (2015). Velyki miski ahlomeratsii v Ukraini: osoblyvosti upravlinnia ta mozhlyvosti rozvytku. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Issue 3, pp. 121-125 [in Ukrainian].
5. Alforov, M. A. (2012). *Urbanizatsiini protsesy v Ukraini v 1945 – 1991 rr.* Donetsk: Donetske viddilennia NTSh ; TOV "Skhidnyi vydavnychiy dim". 552 p. [in Ukrainian].

6. Biriukov, D. S. (2013). *Suchasni problemy urbanizatsii v konteksti natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/suchasni-problemi-urbanizatsii-v-konteksti-nacionalnoi-bezpeki> [in Ukrainian].
7. *Governance of shrinkage – Lessons learnt from analysis for urban planning and policy*. URL : http://www.ufz.de/export/data/400/39029_WP7_D13_14_15_FINAL_2.pdf.
8. *Ukraina: Ohliad protsesiv urbanizatsii*. (2015). URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/787061473856627628/pdf/ACS15060-REVISED-PUBLIC-UKRANIAN-ukr-web-text-cover.pdf> [in Ukrainian].
9. Tkachuk, A., Baranetskyi, T., Burkynskyi, B. [et al.] & Natalenko, N. (Ed.). (2017). *Ahlomeratsii: mizhnarodnyi dosvid, tendentsii, vysnovky dlia Ukrainy*. Kyiv: Instytut hromadianskoho suspilstva. pp. 26 [in Ukrainian].
10. Osypov, V. M., Kukosh, M. S. (2014). Konkurentospromozhnist miskykh ahlomeratsii: svitovi trendy ta perspektyvy formuvannia v Ukraini. *Ekonomichni innovatsii*, Issue 57, pp. 283-296 [in Ukrainian].
11. Kolko, J. & Glaeser, E. L. (Ed.). (2010). Urbanization, Agglomeration, and Coagglomeration of Service Industries. In *Agglomeration Economics*. [S. p.]: The University of Chicago Press. pp. 151-180.
12. Gardiner, B., Martin, R., Tyler, P. (2010). Does spatial agglomeration increase national growth? some evidence from Europe. *Journal of Economic Geography*. pp. 1-28.
13. Pro Heneralnu skhemu planuvannia terytorii Ukrainy. № 3059-III. (2002) [in Ukrainian].
14. *Derzhavni budivelni normy DBN 360-92** “Mistobuduvannia. Planuvannia i zabudova miskykh i silskykh poselen”*. (2002). Kyiv: Derzhbud Ukrainy. 137 p. [in Ukrainian].
15. *Derzhavni budivelni normy DBN B.2.2-12:2019 “Planuvannia i zabudova terytorii”*. (2019). Kyiv: Minrehion Ukrainy. 177 p. [in Ukrainian].
16. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo stvorennia pravovykh pidstav dlia utvorennia ahlomeratsii yak odniiei z form spivrobotnytstva terytorialnykh hromad. № 2637. (2019). [in Ukrainian].
17. Glaeser, E. L. (2010). Introduction. In Edward, L. Glaeser. *Agglomeration Economics*. [S. p.]: The University of Chicago Press. pp. 1-14.
18. *The Economic Role of Cities. United Nations Human Settlements Programme*. (2011). Nairobi: [s. n.]. pp. 8-10.
19. Overman, H. G., Gibbons, S., Tucci, A. (2009). *The case for agglomeration economies*. Manchester, UK: Manchester Independent Economic Review. pp. 26.
20. Pankeieva, A. M. (2019). *Pryntsypy i metody delimitatsii terytorii zony vplyvu ahlomeratsii (na prykladi Kharkivskoho rehionu)*. (Candidates thesis). Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet miskoho hospodarstva imeni O. M. Beketova, m.; Kyivskyi natsionalnyi universytet budivnytstva i arkhitektury [in Ukrainian].
21. Bohachov, S. V., Melnykova, M. V., Ustymenko, V. A. et al. (2017). *Teoriia i praktyka upravlinnia rozvytkom miskykh ahlomeratsii*. Kharkiv: TOV “Vodnyi spektr Dzh-Em-Py”. pp. 88 [in Ukrainian].
22. *Terytorialnyi rozvytok v Ukraini: rozvytok ahlomeratsii ta subrehioniv*. (2012). Kyiv: [s. n.]. pp. 7 [in Ukrainian].
23. *Ukraine: Urbanization Review...*
24. Ibid.

25. *Munitsypalna statystyka*. URL : <https://www.auc.org.ua/page/munitsypalna-statistika> [in Ukrainian].

26. Blishchuk, K. M., Krupnyk, A. S., Matviishyn, Ye. H. [et al.] & Bilynska, M. M. (Ed.). (2014). *Prohnozuvannia rozvytku terytorii. Benchmarkinh*. Kyiv: K.I.S. pp. 77 [in Ukrainian].

27. Kupalova, H. I. (2008). *Teoriia ekonomichnoho analizu*. Kyiv: Znannia. pp. 511 [in Ukrainian].

Paper submitted: 12.05.2020

Paper accepted: 15.06.2020

Цитування: Матвіїшин Є. Г., Горпинюк З. С. Вплив функціонування агломерацій на діяльність суб'єктів господарювання // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 2(63) : у 2 ч. Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 234—248. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212678>).

Citation: Matviishyn, Ye. H., Horpynyuk, Z. S. (2020). Influence of agglomerations functioning on the activity of business entities. *Efficiency of Public Administration*, Issue 2(63), pp. 234-248. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212678>).